

Pukovnik
STOJAN JOVIĆ

Iznenadenje u vazdušnodesantnim dejstvima

U »Vojnom delu« br. 4/84. objavljen je članak pukovnika mr Petra Trbovića pod naslovom: »Iznenadenje pri upotrebi vazdušnog desanta« u kojem autor, mislim, nije u potpunosti i sa pravog stanovišta obradio iznenadenje u vazdušnodesantnim dejstvima. Stoga, želim, da o tome iznesem svoje mišljenje, koje bi moglo doprineti celovitijem sagledavanju problema iznenadenja u vazdušnodesantnim dejstvima.¹

Smatram da metodološki pristup u razmatranju iznenadenja pri upotrebi vazdušnog desanta (VD) u pomenutom članku nije najbolje odabran, što je kasnije dovelo do izvesnih nejasnoća, pa i nelogičnosti. Naime, na početku članka autor nije podelio VD po jačini, vrsti jedinica koje ih izvode i nivou komandi koje ih upotrebljavaju (strategijske, operativne, taktičke, specijalne), a zavisno od toga i po vrstama vazduhoplova iz kojih se izvode (transportni avioni i helikopteri), već ih tretira kao jedinstvenu kategoriju. Međutim, iako ima dosta elemenata koji su im zajednički (naziv, ambijent u kome se izvode i izvršavaju zadaci, uslovi koji se moraju ostvariti pri njihovom izvođenju, gde spada i postizanje iznenadenja, opšti cilj dejstva itd.) ipak, veći je broj onih koji ih čine različitim i doprinose da VD postižu različite stepene iznenadenja. Tako, na primer, *strategijske i operativne vazdušne desante* izvode vazdušnodesantne jedinice iz transportnih aviona i pomoću padobrana, uz učešće i određenih snaga kopnene vojske koje se iskrcavaju sletanjem. Njihova

¹ Iznenadenje se u ovom radu razmatra isključivo u okviru vazdušnodesantnih dejstava, a ne kao jedan od principa ratne veštine i kao problem u slučaju iznenadne agresije, što bi moglo biti posebna tema.

jačina može biti od oko jedne vazdušnodesantne divizije (operativni) do više vazdušnodesantnih divizija i divizija kopnene vojske (strategijski). Njima se polazna zona određuje na 400 do 800 km u dubini sopstvene teritorije, a vazdušnodesantne snage SAD mogu da poleću čak i sa sopstvene teritorije da bi bile bačene bilo gde u Evropi, na Bliskom istoku, itd.² Strategijski i operativni VD, naravno, upotrebljavaju se po planu i u interesu vrhovne komande ili komandanta ratišta, pa su im u skladu s tim i zadaci drugačiji od ostalih VD. *Taktičke vazdušne desante*, međutim izvode vazdušnojurišne, odnosno desantnojurišne jedinice³ sopstvenim helikopterima ili najviše združene jedinice kopnene vojske helikopterima iz sastava viših komandi ili ratnog vazduhoplovstva, koji im se za tu svrhu dodeljuju. Njihova jačina se kreće od čete do puka (brigade), a s obzirom na ograničen taktički radijus helikoptera polazna zona im se određuje na oko 35—50 km u sopstvenoj dubini, a desantni regioni na 50 do 100 km iza linije fronta. Njihovu upotrebu planira i obezbeđuje operativni nivo komandovanja, a izvršavaju isključivo zadatke taktičkog karaktera. To su, dakle, različitosti između pojedinih vrsta VD, koje zahtevaju različite postupke u njihovom planiranju, organizaciji i obezbeđenju, pa, naravno, i različit način izvođenja maskiranja i preduzimanja drugih mera obezbeđenja. Svaki od njih, znači, ima različite mogućnosti da postigne iznenađenje nad neprijateljem, a autor navedenog članka nije ni pokušao da ukaže na to.

Ipak, autorov metodološki pristup problemu koji je razmatrao, sam po sebi, nije osnovna slabost navedenog članka, već autorovo shvatanje problema, koje umnogome odudara čak i od nekih savremenih doktrinarnih načela o upotrebi VD, a koja su dovoljno poznata.

Iznenađenja koja to nisu

Neke borbene aktivnosti i načini upotrebe VD, koje autor tretira kao iznenađenje, u stvari to nisu, niti se u eventualnom ratu mogu tako shvatiti, jer spadaju u poznate postupke pri izvođenju VD još od početka drugog svetskog rata, ili aktivnosti koje se mogu smatrati »normalnim« načinom upotrebe i dejstva vazdušnodesan-

² To je omogućeno time što se američki avioni mogu puniti gorivom u letu. Ovakva mogućnost je isprobana na vežbi »Sjajna zvezda« u Egiptu 1980. god. i na nekoliko vežbi u SR Nemačkoj.

³ Prvi je američki a drugi sovjetski izraz za istu vrstu jedinica (američka 101. vazdušnojurišna divizija, sovjetske desantnojurišne brigade u okviru vojnih okruga — frontova).

tnih jedinica. Tako, na primer, autor u iznenađenja pri upotrebi VD smatra i sledeće:

1. *Upotreba vazdušnog desanta na početku agresije.* U delu: »Iznenađenje po vremenu upotrebe vazdušnog desanta« on kaže: »Može se opravdano pretpostaviti da agresija može otpočeti upotrebom više taktičkih vazdušnih desanata, operativnog vazdušnog desanta (ili više njih), pa i strategijskog vazdušnog desanta«,⁴ ne objasnivši zašto bi primena VD na početku ratnih dejstava predstavljala za nekoga iznenađenje. Iznenađenje je »skup mera, postupaka i aktivnosti koje se preduzimaju neočekivano za protivnika... Smisao iznenađenja je da se učini ono što neprijatelj ne očekuje, što smatra malo verovatnim ili našta nije pripremljen da reaguje«⁵. To, dakle, može biti iznenađenje samo ako se potencijalni agresor ne poznaje i njegovi VD ne očekuju. Međutim, iskustva iz dosadašnje upotrebe VD dovoljno su poučna da se na osnovu njih može preduzimati sprečavanje iznenađenja te vrste. Poznato je da su nemački napadi na Belgiju, Holandiju i Norvešku 1940. godine, zatim anglo-francusko-izraelska agresija na Egipat 1956. godine, turska invazija na Kipar 1974. godine i neke oružane intervencije otpočeli upravo iznenađenjem VD ili sletanjem transportnih aviona na vitalne aerodrome i objekte žrtve agresije. Cilj tih desantnih dejstava bio je postizanje određenih strategijskih rezultata i ubrzanje slamanja otpora napadnute zemlje. Sličan postupak su primenjivali i zapadni saveznici pri izvođenju rešavajućih strategijskih operacija u zapadnoj Evropi tokom drugog svetskog rata. Danas je, takođe, poznato kolikim i kakvim snagama i sredstvima za izvođenje VD svih vrsta raspolažu velike sile, pa otuda njihova upotreba na početku agresije ne bi trebalo da predstavlja iznenađenje. Naprotiv, logično je očekivati da će agresor, kome je cilj da planiranu operaciju izvede munjevito i ratni cilj postigne za što kraće vreme, upotrebiti sva sredstva i snage koje su mu na raspolaganju, uključujući i VD svih vrsta. Prema tome, te i takve njegove mogućnosti i namere nisu nepoznate. Drugo je pitanje što on, pri tome, može postići operativno i taktičko iznenađenje u pogledu vremena i mesta izvođenja VD, ali da li ih treba očekivati ili ne u takvoj situaciji dvoumljenja ne bi trebalo da bude;

2. *Upotreba vazdušnog desanta noću i u složenim meteorološkim uslovima.* Autor kaže: »Agresor će težiti da postigne iznenađenje upotrebom vazdušnih desanata... u nepovoljnim meteorološkim us-

⁴ »Vojno delo« br. 4/84, str. 68.

⁵ Vojni leksikon, VIZ, Beograd 1981, str. 190.

lovima, pa i noću»⁶, mada tu mogućnost svodi na najmanju meru zbog raznih tehničkih poteškoća. Pri tome, on gubi iz vida da normativna teorija ne samo dveju supersila već i svih drugih zemalja koje raspolažu vazdušnodesantnim jedinicama, uključujući i našu, predviđa kao normalan način dejstva da se VD izvode noću i u složenim meteorološkim uslovima. Može se reći da je njihova upotreba u tim uslovima, naravno u određenoj borbenoj situaciji, verovatnija nego u dnevnim uslovima. Svakako da u takvoj tvrdnji ne treba preterivati, jer ako agresor ostvari prevlast u vazdušnom prostoru i neutrališe sistem PVO i protivdesantne odbrane, onda će izvođenje VD danju biti normalna pojava. Ali, pri ovom razmatranju je bitna činjenica da su vazdušnodesantne i desantnojurišne jedinice, transportna avijacija i helikopteri osposobljeni za desantiranje noću i u složenim meteorološkim uslovima. Konačno, borbena dejstva noću i u složenim meteorološkim uslovima uobičajena su pojava u savremenim uslovima, pa i upotrebu VD u tim uslovima niko više i ne smatra iznenađenjem. Stoga je opravdano očekivati upotrebu VD u svim vremenskim uslovima i u svako doba dana i godine, pa i protivdesantna odbrana mora biti organizovana i pripremljena da im se uvek može suprotstaviti. Tada agresor neće moći da postigne iznenađenje iako VD izvodi noću i u složenim meteorološkim uslovima;

3. *Primena ratnih lukavstava i demonstrativnih dejstava.* U delu: »Mogućnost primene ratnog lukavstva i demonstrativnih dejstava« autor ističe: »Radi postizanja iznenađenja u borbenim i drugim dejstvima agresor će nastojati da koristi ratno lukavstvo. Pri upotrebi vazdušnog desanta ratno lukavstvo biće raznovrsno...«⁷ i nabroja pet najznačajnijih aktivnosti koje su verovatne. Lažni nalleti transportne avijacije, izbacivanje lažnih VD, upotreba imitirajućih sredstava za otvaranje vatre itd; takođe su poznati postupci iz drugog svetskog rata. Izuzetno su poučne aktivnosti zapadnih saveznika pre iskrcavanja u Normandiji⁸, mere Nemaca da VD iznenađe Vrhovni štab Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije u Drvaru itd. Ali, takva i slična lukavstva i mere maskiranja primenjuju i sve druge jedinice u borbi i to treba shvatiti kao sastavni deo ratovanja. Međutim, ovde je suštinsko pitanje — da li su ovakve i slične mere karakteristične za upotrebu VD u savremenim uslovima. Nije isključeno da ne budu primenjene i neke

⁶ »Vojno delo«, br. 4/84, str. 69.

⁷ Isto, str. 73.

⁸ Vidi, Gilles Perrault, *Dvoboj špijuna pred invaziju*, »Epoha«, Zagreb 1966.

od poznatih aktivnosti radi maskiranja planova i namera i dovođenje branioca u zabludu, ali treba istaći da to mi izdaleka nije sve. Dostignuća nauke i tehnike omogućila su primenu novih sredstava i metoda za postizanje operativnog maskiranja na bazi elektronike, infracrvene tehnike itd; kojima se može, ako ih branilac ne poznaje, ostvariti iznenađenje u vazdušnodesantnim dejstvima. Njih, dakle, treba poznavati i pratiti, pa njihova eventualna primena neće biti iznenađenje;

4. *Upotreba nuklearnog oružja i drugih vrsta novog oružja.* U delu: »Iznenađenje upotrebom novog naoružanja i vojne opreme« autor kao mogućnosti postizanja iznenađenja nabroja: »(1) upotreba nuklearnog oružja male i vrlo male snage, neutronske projektila, hemijskog oružja i dr; (2) korišćenje konvencionalnog oružja veće efikasnosti... kao što su: zapaljiva sredstva, kasetne i druge bombe...«⁹ itd. Međutim, autor ne daje odgovor na to zašto je upotreba tih sredstava iznenađenje, jer, u stvari, njega i nema. To što je on naveo u članku jeste novo oružje u upotrebi od pre jedne do dve decenije, a neke vrste su primenjivane još u Vijetnamu i u drugim ratovima. Stalan napredak nauke i tehnike omogućava da se tako reći svakim danom uvode u naoružanje sve novija i ubojitija sredstva. Činjenica je da sve zemlje, a naročito supersile, nova i najefikasnija sredstva uvode prvenstveno u svoje vazdušnodesantne jedinice. Prema tome, iznenađenje mogu da predstavljaju ona sredstva primenjena u vazdušnodesantnim dejstvima koja su braniocu ostala nepoznata, ona najnovija, ali ne i ona koja su već opštepoznata i postala standardna.

Neka neprihvatljiva gledišta

Autorovi stavovi o iznenađenju pri upotrebi VD nisu u skladu sa opštepoznatim načelima o njihovoj upotrebi, tačnije sa koncepcijom velikih sila o toj vrsti dejstava, koju nevešto interpretira. Sigurno je da ne treba robovati šablonima i da autor treba da ispolji punu slobodu u iznošenju sopstvenih stavova, ali je isto tako neophodno da njegovi stavovi počivaju na čvrstim osnovama i prihvatljivim argumentima. U ovom slučaju, čini mi se, to nije slučaj. Takve su sledeće tvrdnje u navedenom članku:

1. *Upotreba vazdušnog desanta u odbrambenim dejstvima.* U podnaslovu »Iznenađenje po cilju upotrebe vazdušnog desanta«, autor,

⁹ »Vojno delo« br. 4/84, str. 74.

pored ostalog kaže: »Upotreba vazdušnog desanta pri izvođenju odbrambenih borbenih dejstava vrlo je retka i u teoriji se spominje kao mogućnost. Zato se može tvrditi da bi agresor postigao veće iznenađenje ako bi upotrebio vazdušni desant u svojim odbrambenim dejstvima. Mislim da za to ima više razloga.«¹⁰ Nema sumnje da bi upotreba braniočevog VD u pozadini napadačevih snaga bila i te kako iznenađenje, razume se, pod uslovom da se pri tome obezbede svi nužni uslovi za njihov uspeh, što je objektivno neostvarljivo. Mora se odmah postaviti pitanje: ima li branilac dovoljno snaga i mogućnosti da izvede takav poduhvat i da li bi to bio preveliki rizik za njegov VD? Pri tome, naravno, izuzimamo upotrebu specijalnih VD, pa i nekih taktičkih koji se izvode helikopterima (izvršenje prepada ili diverzije, postavljanje zaseda, uloge zaštitnice i sl; uz brzo izvlačenje), čija primena se znatno razlikuje od upotrebe krupnih VD.

Krupniji VD upotrebljavaju se na većoj dubini neprijateljeve teritorije i samostalno mogu da izdrže u borbi, pogotovo nadmoćnijih snaga, samo ograničeno vreme. Stoga se postavlja pitanje mogućnosti njihovog spajanja sa sopstvenim snagama koje se brane na frontu. Pored toga, za izvođenje takvih VD neophodno je da se obezbede povoljni operativni uslovi, među kojima su najvažniji: ostvarena prevlast u vazdušnom prostoru, neutralisan neprijatelj sistem PVO i snage protivdesantne odbrane, i, kao što je rečeno, mogućnost spajanja sa snagama koje dejstvuju s fronta. Za ostvarenje tih uslova potrebne su velike snage i određeno vreme. Naravno, branilac će retko moći da obezbedi takve snage, sem u slučaju prelaska u protivofanzivu, ali tada se više ne radi o upotrebi VD u odbrani. Prema tome, braniocu nedostaju snage i sredstva da obezbedi vazdušno-desantna dejstva širih razmera, dok napadač, budući da je obezbedio nadmoćnost u svim operativnim elementima na određenom delu ratišta, ima sve uslove da uspešno i relativno brzo razbije i uništi VD ukoliko bude bačen u njegovu pozadinu. Očevidno je da bi upotreba VD u odbrambenim dejstvima bila krajnje necelishodna, jer bi on, kao i snage koje se angažuju za njegovo obezbeđenje, bio izložen riziku da bude uništen. A ako je u pitanju jugoslovenski prostor, onda treba imati u vidu i brojne snage Teritorijalne odbrane, agažovanje organizovanih snaga društveno-političkih zajednica i radnih organizacija u borbi protiv VD, čime se stvaraju još povoljniji uslovi za njegovo brže razbijanje i uništenje. Kakvu su sudbinu doživeli oni VD kojima trupe s fronta nisu mogle, ili nisu brzo pritekly u pomoć pokazuju sledeći primeri: razbijanje Prve britanske vazduš-

¹⁰ Isto, str. 70.

nodesantne divizije kod Arnhema 1944. godine, krah francuskih padobranaca u Dien Bien Fuu 1954. godine, pa i nemački desant na Drvar 1944. godine. Uslovi za upotrebu VD u odbrambenim dejstvima, dakle, ne mogu biti obezbeđeni, pa ih niko ozbiljan u teoretskim razmatranjima i ne predviđa;

2. *Kombinovano izvođenje vazdušnog desanta transportnom avijacijom i helikopterima.* Pod iznenađenjem po načinu desantiranja autor podrazumeva takvu kombinaciju da »(1) iznenadnim spuštanjem kombinovanog vazdušnog desanta (prvo padobranskog a zatim helikopterskog i obratno) na određenu prostoriju...«¹¹ agresor postigne iznenađenje. To znači, prema autorovom mišljenju, da se na istom prostoru i u isto vreme desantiranje snaga vrši transportnom avijacijom i helikopterima. Ne samo što je takva kombinacija desantiranja neuobičajena već je s tehničkog stanovišta i neizvodljiva, a i nepotrebna. Helikopter je sredstvo desantiranja desantnojurišnih jedinica u čijem je organskom sastavu, ili delova pešadijskih jedinica za izvođenje taktičkih VD. Njegov taktički radijus je ograničen a ograničene su i snage koje se njime desantiraju, pa se dubina desantiranja ograničava na dubinu jednodnevnog tempa napada (20—50, u najboljem slučaju do 100 km). Međutim, transportnom avijacijom se desantiraju vazdušnodesantne jedinice i jedinice KoV (sletanjem) na velika odstojanja, dakle, u operativnim i stratezijskim razmerama. Ovakvi desanti su jači i u stanju su da duže izdrže u borbi, a taktički radijus transportne avijacije im omogućava prenos na dubinama većim od 100 km, najčešće na tri do pet planiranih dnevnih napredovanja snaga s fronta. Otuda je i pravilo: tamo gde mogu stići helikopteri — padobranski desanti su nepotrebni, a gde se desantiranje snaga vrši transportnom avijacijom helikopteri se ne upotrebljavaju. Očigledno je, dakle, da su ove dve desantne komponente, načelno govoreći, nespojive. Istina, kad su u pitanju manje zemlje ili manje prostorne dimenzije, a nekad i vanredne ratne okolnosti, ovakva kombinacija desantiranja je i moguća, ali od toga ne treba praviti pravilo i onda ga proglašavati za iznenađenje, kako to čini autor u navedenom članku. Uostalom, za postizanje iznenađenja bitni su drugi, daleko značajniji faktori, a ne sam način desantiranja;

3. *Upotreba vazdušnog desanta na pomoćnom pravcu.* U podnaslovu: »Iznenađenje po mestu upotrebe vazdušnog desanta« autor kaže: »Takođe treba imati u vidu i to da će agresor, u nekim situacijama, spuštati vazdušni desant i na pravcu dejstva pomoćnih snaga,

¹¹ Isto, str. 72.

ako proceni da na tom pravcu može postići uspeh»,¹² objašnjavajući to nepotpuno organizovanom protivdesantnom odbranom branioca na tom pravcu. Poznato je da se izboru glavnog pravca dejstva na svim nivoima komandovanja i u svim armijama poklanja izuzetna pažnja u procesu odlučivanja, a kad se on precizira, onda se na njemu angažuju glavne snage i sredstva, jer se upravo tu i tim snagama traži rešenje sukoba. Zašto bi se onda komandant kome je VD stavljen na raspolaganje odrekao prednosti koje njime može da postigne upravo na glavnom pravcu na račun postizanja »iznenađenja«, čiji se efekti ne mogu eksploatisati u punoj meri u razrešavanju osnovnog problema — razbijanju glavnih protivnikovih snaga i postizanje brzog uspeha? Razume se, upotrebu VD na pomoćnom pravcu, pogotovo na taktičkom nivou, ne treba potpuno isključiti, zavisno od konkretne borbene situacije, ali ovde je reč o načelima ratne veštine. Otuda upotrebu VD na pomoćnom pravcu ne treba proglašavati pravilom, pa ni iznenađenjem;

4. *Struktura desantiranja.* Po mišljenju autora pri izvođenju VD snage se strukturiraju na: »(1) grupu za izviđanje i obeležavanje, (2) grupu za navođenje transportne avijacije (helikoptera, posebno noću), (3) prvi jurišni talas — ešelon, (4) ostali talasi — ešloni i (5) pozadinski ešloni«.¹³ Iako struktura desantiranja snaga i sredstava nije od bitnije važnosti za problem o kome raspravljamo, ipak ga treba bolje razjasniti, prvenstveno radi čitalaca. Prema takvoj šemi VD su izvođeni pre dvadesetak godina kada transportna avijacija nije raspolagala mogućnostima kakvim danas raspolaže, naročito savremenim navigacionim uređajima i nosivošću. Ona je poznata i iz stručnih i drugih radova koji su se odnosili na neke posleratne manevre velikih sila, pa je i u našoj publicistici preuzeta kao šablon koji se, tu i tamo, zadržao do danas. Međutim, kao što je već istaknuto, savremenim transportnim avionima nije potrebno navođenje sa zemlje i prethodno obeležavanje terena, jer su osposobljeni da vrše desantiranje i u složenim meteorološkim uslovima sa zadovoljavajućom preciznošću. Otuda šema, koju prezentira autor, izgleda kao anahronizam. Danas se, dakle, VD izvodi integralno i, kad god je moguće, istovremeno na svim desantnim rejonima u okviru zone vazdušnodesantne divizije, s ciljem da se desantiranje kompletne jedinice izvede za što kraće vreme, a desantirane jedinice što pre srede na zemlji i organizovano otpočnu borbena dejstva. Ešeloniranje po talasima jedino je moguće prema vrstama transport-

¹² Isto, str. 72.

¹³ Isto, str. 72.

nih aviona koji učestvuju u desantiranju, s obzirom na njihove različite brzine, nosivost i vrstu tereta koji desantiraju, ali to ni približno nije šema koju autor prezentira. Prema tome, ako u strukturi desantiranja nešto predstavlja iznenađenje, to je upravo kratko vreme njegovog trajanja i brzina dovođenja jedinica u punu borbenu gotovost posle prizemljenja, što branilac mora da poznaje i ima u vidu;

5. *Upotreba specijalnih vazdušnih desanta.* Prema shvatanju autora, uloga specijalnih snaga je obezbeđenje »pravih«¹⁴ VD i dejstva u njihovom interesu. »Specijalne snage biće uvek angažovane u obezbeđenju borbenih dejstava vazdušnog desanta. One za potrebe vazdušnog desanta izvršavaju različite zadatke, a prvenstveno izviđanje, diverzantsko-teroristička dejstva, političko-propagandne aktivnosti i dr.«¹⁴ Međutim, zemlje koje raspolažu specijalnim vazdušnodesantnim snagama drugačije predviđaju njihovu ulogu. Tačno je da se te snage koriste za izvođenje diverzija, prepada, izviđanja, psihološke aktivnosti, pomaganje ili čak organizovanje gerilske aktivnosti u dubljoj neprijateljevoj pozadini itd., ali nije tačno da to rade u interesu strategijskog ili operativnog VD kao njihov eksponent ili obezbeđujući elemenat. To, ipak, ne znači da rezultate njihove aktivnosti neće koristiti VD, ali mora se znati da su specijalni VD pod komandom vrhovne komande ili komandanta ratišta i da zadatke izvršavaju po njihovom planu i u njihovom interesu, a najčešće u direktnom angažmanu centralnih obaveštajnih organa. To je, dakle, nezavistan desantni faktor sa specifičnom ulogom i zadacima u neprijateljevoj pozadini — izvršavanje zadataka obaveštajno-diverzantskog karaktera.

Koje vrste iznenađenja treba očekivati u vazdušnodesantnim dejstvima i može li agresor da ih postigne?

Šta je iznenađenje u ratu uopšte, njegov cilj i način ostvarenja poznato je iz teorije, a definisano je i u doktrinarnim dokumentima. U okviru ove rasprave postavlja se pitanje: može li se ono postići u vazdušnodesantnim dejstvima i u čemu će se manifestovati.

Pri izvođenju svih vrsta VD, na svim nivoima komandovanja i u svako vreme iznenađenje se svodi na tri najznačajnija faktora:

¹⁴ Isto, str. 75.

mesto, vreme i jačinu snaga koje desantiraju, pod uslovom da branilac taj desant ne otkrije pre nego što bude upotrebljen. U vazdušnodesantnim dejstvima iznenađenju, kao jednom od osnovnih principa ratne veštine, poklanja se izuzetna pažnja, jer od njegovog ostvarenja značajno zavisi uspeh ili neuspeh vazdušnog desanta. Međutim, postavlja se pitanje: može li agresor da ga postigne i u kom stepenu, i obrnuto — može li branilac da otkrije neprijateljeve pripreme i namere za upotrebu VD i preduzme protivmere da spreči iznenađenje. Postoje li, dakle, realne mogućnosti u savremenim uslovima za tako nešto?

Radi objektivnijeg sagledavanja i traženja odgovora na ovo pitanje, mislim da je uputno podsetiti se nekih istorijskih činjenica. Iskustva iz 30 najznačajnijih VD (od čega 17 izvedenih u toku drugog svetskog rata i 13 u lokalnim ratovima i oružanim intervencijama posle njega) pokazuju da je napadač (strana koja upotrebljava VD) uvek, dakle bez izuzetka, uspevao da postigne iznenađenje u tri najvažnija elementa (mesto, vreme i jačina snaga). Ta činjenica nije iznenađujuća, jer karakter vazdušnodesantnih dejstava pruža mogućnost za postizanje iznenađenja, čak više nego što je to slučaj kod drugih jedinica. Ali, kad su u pitanju istorijska iskustva, moraju se imati u vidu bar dve relevantne činjenice. Prva, da je napadač, po pravilu, upotrebljavao vazdušne desante onda kada je bio u punom naponu vojne moći (Nemačka 1940. i 1941. godine, zapadni saveznici tek od 1943. godine, Amerikanci u Vijetnamu), a to znači da je imao apsolutnu prevlast u vazdušnom prostoru i da je njegova superiornost u kopnenim snagama, tehničkoj opremljenosti, pa, naravno, i na obaveštajnom polju, svakom poduhvatu, pa i primeni VD, garantovala potpun uspeh. I obratno. Branilac, zbog inferiornosti u navedenim elementima, nije bio u poziciji da se istom snagom suprotstavi napadaču, pa ni da otkriva njegove pripreme za upotrebu vazdušnih desanata. I druga, da iskustva potiču iz perioda kada nije bilo takvih tehničkih mogućnosti koje bi obezbedile otkrivanje neprijateljevih priprema na velikim dubinama. Za postizanje iznenađenja pri upotrebi VD nije, dakle, bio zaslužan samo napadač, već i branilac koji svojim nedovoljnim snagama i neadekvatnim merama nije uspevao da ga spreči. Konačno, treba reći da protivdesantna odbrana nije ni bila organizovana u današnjem smislu te reči.

S obzirom na takva ranija iskustva potrebno je sagledati kakve su današnje mogućnosti agresora da postigne iznenađenje u vazdušnodesantnim dejstvima i branioca da otkrije njegove namere i spreči iznenađenje.

Pripreme za izvođenje VD (grupisanje jedinica i transportne avijacije u polaznoj zoni, organizacija i planiranje, eventualno uvežbavanje, ukrcavanje itd.) izvode se u dubokoj pozadini sopstvene teritorije. Odstojanje od rejonu priprema VD do rejonu njihove upotrebe zavisi od taktičkog radijusa transportne avijacije.¹⁵ Njihovo otkrivanje je danas moguće izviđačkim satelitima, a eventualno, i strategijskim izviđačkim letilicama. To znači da samo zemlje koje raspolazu tim sredstvima ili one kojima rezultati tog izviđanja budu dostupni, mogu da pravovremeno otkriju pripreme VD protivnika. Međutim, kad su u pitanju taktički VD i desantnojurišna dejstva mogućnosti otkrivanja njihovih priprema su drukčije. S obzirom na ograničen taktički radijus helikoptera njihova polazna zona je bliža rejonu upotrebe pa se ona može izviđati skoro svim sredstvima taktičkog i operativnog izviđanja. Mogućnosti za otkrivanje priprema VD, dakle, postoje, a hoće li biti iskorišćene i u kojoj meri, to zavisi od drugih faktora.

Otkrivanje transportne avijacije i helikoptera sa VD u toku preleta obično nije složeno, posebno kad je reč o transportnoj avijaciji, jer se radi o velikom broju transportnih i drugih vrsta aviona koji, čak i kad se profil njihovog leta maksimalno prilagodi konfiguraciji zemljišta i primene elektronske mere zaštite, ne mogu ostati neotkriveni na odgovarajućim daljinama od dobro organizovanog i otpornog sistema radarskog osmatranja. Otkrivanje VD koji prenose helikopteri nešto je složenije, s obzirom na to da te letilice koriste niski let, što zahteva od branioca da svoj sistem osmatranja prilagodi i tim zahtevima.

Stoga se postavlja pitanje: da li branilac ima dovoljno vremena, pod uslovom da VD otkrije, recimo, na 150 km od linije fronta, da preduzme efikasne mere u svom sistemu PVO i protivdesantne odbrane i spreman dočeka napad i da li se u tom slučaju može smatrati da nije iznenađen. Navedeno odstojanje, prevedeno na vremensku dimenziju, iznosi oko 16 minuta leta transportne avijacije (pri putnoj brzini oko 550 km na sat), čemu se može dodati još toliko za njen prelet od linije fronta do desantne zone, što ukupno iznosi oko 32 minuta, računajući, dakle, od radarskog otkrivanja do početka

¹⁵ Za transportnu avijaciju SAD to mogu biti i interkontinentalna odstojanja, jer se njeni transportni avioni pune gorivom u letu, pa im je taktički radijus takoreći neograničen, dok kod sovjetskih transportnih aviona nije takav slučaj, pa ta odstojanja iznose od 400 do 800 km, zavisno od situacije.

desantiranja. To vreme je, naravno, dovoljno za poletanje i stupanje u borbu lovačke avijacije, aktiviranje ostalih sredstava PVO za dejstvo po transportnim avionima sa VD, kao i za dovođenje snaga protivdesantne odbrane u najviši stepen borbene gotovosti, razume se, pod uslovom da radarski sistem, sistem komunikacija i komandovanja nisu znatnije narušeni i da je protivdesantna odbrana potencijalnih desantnih rejona pravovremeno organizovana. Nefunkcionisanje bilo kojih od ovih sistema, svakako, može dovesti do iznenađenja i slabih efekata protivdesantne odbrane.

Kad su u pitanju taktički VD relacije su manje, pa je i vreme koje ostaje braniocu na raspolaganju znatno kraće. Problem iznenađenja u taktičkim okvirima donekle se umanjuje činjenicom da su snage koje izvode protivdesantnu odbranu skoro uvek u najvišem stepenu borbene gotovosti i da mogu brže da reaguju na pojavu vazдушnih desanata.

Kako je već istaknuto, agresor ima najveće mogućnosti da u vazdušnodesantnim dejstvima postigne iznenađenje: (1) izborom mesta upotrebe VD; (2) izborom vremena izvođenja VD i (3) jačinom angažovanih snaga.

1. *Iznenađenje izborom desantne zone (rejona)* relativno je lako postići, jer napadač ima punu inicijativu u odlučivanju, rukovodeći se jedino operativnim ili taktičkim zahtevima i poštujući tehničke uslove. Braniocu je, bar na prvi pogled, nemoguće da prozre njegove namere, jer napadač ne mora unapred da ispolji nikakve demaskirajuće znake (ubacivanje izviđačkih grupa, aktivnosti izviđačke avijacije itd.), a vatrena priprema avijacijom ili raketnim oružjem traje veoma kratko i to neposredno pred desantiranje. Međutim, kako se u ratu ništa ne dešava slučajno, već podleže određenim »pravilima igre«, tako i napadač za svoj VD neće nasumice odabrati zonu (rejon)¹⁶ iskrcavanja i borbenih dejstava, već se pri tome mora rukovoditi određenim principima. Prvo, on će upotrebiti VD na pravcu dejstva glavnih snaga i na ključnim zemljišnim ili taktičkim rejonima kojima treba ovladati, s ciljem da se razbiju ili vežu braniočeve snage, preseče saobraćaj, spreči manevar, uništi neki izuzetno važan objekat dejstva itd. i time, posredno, omogućiti brži prodor snaga

¹⁶ Desantna zona je prostorija dimenzija 20 — 30×30 — 40 km i određuje se za vazdušnodesantnu diviziju ili jači VD. Desantni rejon je prostor veličine 2×3 — 4 km, na koji se spušta VD jačine bataljona — divizionu i određuje se unutar zone ili van nje.

koje napadaju s fronta. Koji je to pravac u datoj zoni i objekat na kojima može biti upotrebljen VD, s kojim ciljem će neprijatelj upotrebiti VD, pa u skladu s tim, i koje jačine — može se sa određenom verovatnoćom zaključiti na osnovu procene konkretne operativne ili taktičke situacije, kao i na osnovu dobrog poznavanja tih snaga. Drugo, poznato je da operativni ili strategijski VD, jačine jedne vazdušnodesantne divizije ili jači, osobito ako u njemu učestvuju i snage KoV koje se iskrcavaju sletanjem, mora da ovlada jednim do tri aerodroma u desantnoj zoni, što znatno olakšava predviđanje potencijalnih desantnih zona u dubini teritorije i svodi ih na ograničen broj. Međutim, pri upotrebi slabijih VD kojima ovladaivanje aerodromom nije neophodno (taktički VD i desantnojurišnih dejstava), budući da helikopter može da sleti skoro na svako zemljište, veća je mogućnost izbora desantnih rejlona, pa je njihova procena za branioca zbog toga teža. Prema tome, operativni i taktički zahtevi su opredeljujući faktori pri izboru desantne zone (rejlona) za VD, koje branilac temeljitom procenom može da predvidi, a to znači i da ih pravovremeno pripremi za odbranu. Time se iznenađenje po mestu izvođenja VD može znatno ublažiti, a njegovi efekti ne bi trebalo da imaju teže posledice za branioca.

2. *Postizanje iznenađenja izborom vremena izvođenja vazdušnog desanta* je najverovatnije, jer manje zemlje VD teško mogu otkriti pre nego što transportni avioni i helikopteri dođu na liniju radarskog otkrivanja. Napadač je u situaciji da bira najpovoljnije vreme upotrebe VD, usklađujući ga sa planovima i razvojem događaja na frontu. Braniocu preostaje da, oslanjajući se na načela upotrebe vazdušnodesantnih snaga i istorijska iskustva, očekuje VD sa početkom agresije, naročito kada su u pitanju strategijski ili operativni VD, kao i u presudnim situacijama u toku ofanzivnih operacija, kao što je to s pravom naglasio i autor navedenog članka, jer su uslovi za postizanje iznenađenja, a i potrebe za njihovom upotrebom tada najveći. Na taktičkom nivou iznenadna upotreba VD je još više mogućna, a takođe i specijalnih VD u dubini teritorije, jer za njihovu upotrebu nisu neophodne duge pripreme, a osobito helikoptera i lakih transportnih aviona, a jačina snaga koje se angažuju (manje snage) omogućava fleksibilnije postupke i brže reagovanje.

3. *Postizanje iznenađenja pri izvođenju vazdušnog desanta jačinom angažovanih snaga* zasniva se na tome što branilac ne može uvek unapred otkriti jačinu tih snaga. Jačinu angažovanih snaga

nije lako unapred otkriti na datom prostoru ni kad su u pitanju dejstva na frontu, a posebno je to teško u vazdušnodesantnim dejstvima koja se izvode u specifičnim uslovima. Međutim, oslanjajući se na poznata načela dejstva vazdušnodesantnih jedinica, kapacitete neprijateljevog vazduhoplovnog transporta, broj i jačinu njegovih vazdušnodesantnih jedinica i procenjujući opšti cilj dejstva u datom vremenu i prostoru, branilac studioznim praćenjem situacije i procenom sa znatnom verovatnoćom može da dođe do zaključka i o jačini i cilju dejstva VD koji se može očekivati na određenom prostoru. Načelno gledajući, recimo, u taktičkoj dubini ne bi trebalo očekivati operativni VD, već više helikopterskih VD jačine bataljona ili jače, odnosno desantnojurišne snage od bataljona do brigade. Isto tako, na većoj dubini sopstvene teritorije treba isključiti VD taktičkog značaja, izuzev specijalnih VD. Logično je da se očekuje VD najmanje jačine od vazdušnodesantnog puka — brigade do vazdušnodesantne divizije, a na posebno značajnim prostorima zemlje ili ratišta i strategijski VD jačine dve ili više divizija, od kojih najmanje jedna vazdušnodesantna.

*

S obzirom na zadatke koje vazdušni desanti izvršavaju, specifičan način upotrebe i dejstava snaga koje se u njima angažuju, njihovom upotrebom se mogu postizati iznenađenja u borbi. Iznenađenje je uslov njihovog uspeha, pa je razumljivo nastojanje komandi svih stepena, koje ih organizuju i izvode, da ih obezbede u svakom pogledu i po svaku cenu. Uvođenje u operativnu upotrebu novih tipova transportnih aviona i helikoptera sa najmodernijim navigacijskim sistemima, veće nosivosti i doleta, kao i nove desantne opreme, naoružanja i drugih tehničkih sredstava kojima se opremaju vazdušnodesantne i desantnojurišne jedinice, pruža veću mogućnost da se upotrebom VD postižu iznenađenja nego što je to bilo ranije. Međutim, iznenađenje u vazdušnodesantnim dejstvima ne treba fetišizirati. Čovek se boji samo onoga što ne poznaje dobro, a iznenađen može biti samo onaj koji je slab i za rat nespreman.

Dosadašnja saznanja i iskustva o mogućnostima postizanja iznenađenja u vazdušnodesantnim dejstvima nameću neke praktične pouke: pravovremeno otkrivanje neprijateljevih priprema za upotrebu VD na svim dubinama neprijateljeve teritorije mora da se

temelji na najsavremenijim i efikasnim sredstvima za izviđanje i obaveštajno obezbeđenje i ono je jedan od bitnih uslova za pravovremeno i efikasno organizovanje i izvođenje protivdesantne odbrane. Vazdušnodesantne jedinice, sredstva vazdušnog transporta i koncepcija upotrebe VD svih vrsta eventualnog agresora moraju se temeljito poznavati i neprekidno pratiti, jer je to polazna osnova za uspešnu borbu protiv vazdušnih desanata. I najzad, jaka i dobro organizovana protivdesantna odbrana najverovatnijih desantnih prostorija i reiona, organizovana na svim nivoima komandovanja i u svim vidovima borbenih dejstava, jeste najefikasnija brana protiv svakog iznenađenja koje bi mogli da postignu neprijateljevi VD u eventualnoj agresiji na SFRJ.